

УДК 796.011.3

ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ ПОНЬЯТЬ ТА ТЕРМІНІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ТЕОРІЇ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ 20-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ

Онищенко С.С.,
аспірант

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто особливості обґрунтування загальних понять та термінів у вітчизняній теорії фізичного виховання 20-х рр. ХХ ст. Доведено, що процес термінотворення зумовлювався державною освітньою політикою, тісним зв'язком педагогіки з суміжними науковими дисциплінами. Показано вплив ідей про необхідність «пролетаризації», «воєнізації», політизації та ідеологізації фізичної культури на визначення змісту термінології.

Ключові слова: *теорія фізичного виховання, фізична культура, фізичний розвиток, фізична освіта, фізичне виховання.*

В статье рассмотрены особенности обоснования общих понятий и терминов в отечественной теории физического воспитания 20-х гг. XX ст. Доказано, что процесс терминообразования обусловливался государственной образовательной политикой, тесной связью педагогики со смежными научными дисциплинами. Показано влияние идей о необходимости «пролетаризации», «военизации», политизации и идеологизации физической культуры на определение содержания терминологии.

Ключевые слова: *теория физического воспитания, физическая культура, физическое развитие, физическое образование, физическое воспитание.*

Onyshchenko S.S. SUBSTANTIATION OF GENERAL CONCEPTS AND TERMS IN THE DOMESTIC THEORY OF PHYSICAL EDUCATION IN THE 1920S.

Special features of substantiation of general concepts and terms in the domestic theory of physical training of 20th years of XX century are considered in the article. It is proved that the process of term formation was conditioned by the state educational policy and close connection of pedagogy with related scientific disciplines. The article reveals the influence of ideas on the necessity of “proletarianization”, “militarization”, politicization and ideologization of physical culture on the definitions of the terminology content.

Key words: *theory of physical education, physical culture, physical development, physical education, physical education.*

Постановка проблеми. Оновлення системи понять та термінів теорії фізичного виховання в умовах сьогодення не виключає вивчення та врахування історико-педагогічного досвіду термінотворення в цій галузі. Надзвичайно важливим для розуміння сутності й специфіки сучасної термінології вітчизняної теорії фізичного виховання є досвід 20-х рр. ХХ ст., коли в Україні проводилися освітні реформи й існувала власна оригінальна система освіти, формувалася практика масового фізичного виховання дітей та молоді, проводилися наукові розвідки з проблем фізичного виховання, які зазнавали відчутного впливу з боку медико-біологічних наук, педології та рефлексології.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній науковій літературі знайшли відображення особливості та тенденції розвитку фізичної культури і фізичного виховання в Україні у 20-х рр. ХХ ст. Історичні умови та специфіку розвитку спорту й фізичного виховання в радянській Україні в 20–40-х рр. ХХ ст. розкрито у монографії Ю.О. Тимошенка, який

звернув увагу на перетворення фізичної культури і спорту в цей період на засіб «пролетаризації» суспільства, проведення політики відвертої мілітаризації фізкультурно-спортивної сфери [25]. У кандидатській дисертації О.П. Півня досліджено розвиток фізичного виховання молоді в Україні у 1917–1930 рр. ХХ ст. Зокрема, розглянуто передумови створення вітчизняної теорії фізичного виховання, показано взаємозв'язок теорії і практики фізичного виховання з громадсько-педагогічним рухом [16]. Тенденції розвитку вітчизняної теорії і практики фізичного виховання досліджуваного періоду простежується також у публікаціях Л. Вострокнута, Е. Дорошенко, М. Крук, М. Лук'янченко, Л. Потапової, А. Цося та ін.

Проте проведений аналіз літератури засвідчив, що науковці майже не торкаються питань формування понятійно-термінологічної системи вітчизняної теорії фізичного виховання в 20-х рр. ХХ ст.

Постановка завдання. Мета статті – виявити особливості обґрунтування загальних понять та термінів у вітчизняній теорії фізичного виховання 20-х рр. ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш за все, зазначимо, що формування понятійно-термінологічної системи вітчизняної теорії фізичного виховання в цей період відбувалося під впливом державної освітньої політики. У липні 1920 р. Нарокомосом України було прийнято «Декларацію про соціальне виховання дітей», у якій обґрунтовувалася концепція соціального захисту, що передбачала не тільки навчання і виховання, а й спасіння дитячого населення. З метою практичної реалізації цієї концепції в країні створювалася система соціального виховання, що охоплювала дітей від народження до 15 років [6, с. 9]. Автор Декларації О.І. Попов назвав цей документ «декларацією прав дитини» і наголошував, що його «перший і найнагальніший заклик» – це охорона дитинства, яка «мусить бути одночасно і разом – і освітою, і вихованням, і годуванням, і одяганням» [17, с. 240].

Термінотворення в галузі фізичного виховання в 20-х рр. відбувалося також під впливом вітчизняної педагогічної думки. Українська педагогічна наука в цей період, як підкреслює О.В. Сухомлинська, була розмаїттям напрямів, течій, шкіл, серед яких провідне місце займала експериментальна педагогіка, до складу якої входили рефлексологія та педологія [23, с. 59]. Панівне становище в українській педології 20-х рр., на її думку, займав рефлексологічний напрям, і навіть терміни «рефлексологія» і «педологія» у цей період використовувалися як синоніми [14, с. 134].

Як наслідок, вітчизняна теорія фізичного виховання 20-х рр. розвивалася у тісному зв'язку з медико-біологічними науками й орієнтувалася на ідею охорони здоров'я дітей. Це відбивалося на обґрунтуванні загальних понять та термінів теорії фізичного виховання цього періоду й зумовлювало популярність т. зв. «оздоровчої» концепції фізичного виховання.

Слід також указати, що в 20-х рр. вітчизняна педагогіка розвивалася у контексті революційної ідеології та реалізації завдань соціалістичного будівництва. Л.Ц. Ваховський, який досліджував методологічні трансформації у педагогічній науці, вказував, що в Україні вже на початку 20-х рр. почав реалізовуватися методологічний проект «марксистська педагогіка» і поставило питання про створення нової педагогіки, яка б ґрунтувалася на марксистському вченні. Після XV з'їзду партії (1927 р.), який оголосив курс на посилення боротьби на ідеологічному і культурному фронті, а також Першого педологічного з'їзду, який проходив з 27 грудня 1928 р. по 4 січня 1929 р.,

було поставлене завдання привести всі теоретичні концепції та ідеї педологів і педагогів у відповідність до методології марксистсько-ленінізму [4, с. 245–246].

Створення нової «марксистської педагогіки», яка мала на меті формування «нової людини» – «будівника соціалістичного суспільства», також кардинально позначилося на становленні та розвитку вітчизняної теорії фізичного виховання та процесі термінотворення.

Теоретики 20-х рр. не могли ігнорувати здобутки фундаторів науково обґрунтованої системи фізичного виховання і, перш за все, видатного анатома, біолога, педагога, лікаря П. Лесгафта (1837–1909), який у своїй фундаментальній праці «Керівництво з фізичної освіти дітей шкільного віку», спираючись на антропологічний підхід, розкрив зміст центральної, на його думку, категорії – «фізична освіта». Він вважав, що саме ця категорія є системоутворюючою й зумовлює зміст таких загальних понять, як «фізичне виховання», «фізичний розвиток» (див. докладніше: Онищенко С.С. Категорія «фізична освіта» в педагогічній спадщині П. Лесгафта. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2017. № 1 (306). С. 260–267).

До найбільш вживаних загальних понять та термінів початку 20-х рр. ХХ ст. слід віднести поняття «фізичний розвиток», «фізична культура», «фізичне виховання», «фізична освіта», які було розкрито в публікаціях, розміщених уже в перших номерах українського часопису «Вісник фізичної культури».

По-перше, особливість термінотворення виявлялася у тому, що означені категорії визначалися у межах «оздоровчої» концепції фізичного виховання, фундатором якої вважають лікаря-педіатра і педагога Є. Покровського (1838–1895). В.А. Блях у статті «Лікарський нагляд за фізичним розвитком молоді» (1922) підкреслював, що фізичний розвиток передбачає, перш за все, покращення здоров'я людини та відновлення втрачених сил, а не досягнення результатів, які не мають нічого спільного зі здоров'ям (розвиток мускулатури, гнучкості тіла). Завдання лікаря, який володіє необхідними знаннями, полягає не тільки у виправленні допущених помилок, а й у їх попередженні. Вчений спирався на досвід західних країн, де підсилюється лікарський контроль за фізичним розвитком і ослаблюється «рекордоманія» та збільшується кількість прихильників «істинного фізичного розвитку» [1, с. 3–4].

Водночас фізичний розвиток не виключає певних досягнень у розвитку сили, швидкості, напруги та витривалості. Завдання полягає в тому, щоб встановити основ-

ні норми, які повинна показувати фізично розвинена й одночасно здорова людина. Для позначення людини, яка спроможна виконати встановлені нормативи без шкоди для здоров'я, було використано термін «нормальний атлет». Пропонувалося навіть заснувати спеціальний знак нормального атлета (бронзовий, срібний та золотий), який повинен отримати кожний громадянин України [15, с. 5].

М. Тарасенко намагався розкрити поняття «фізична культура» як одну з умов розвитку здорового тіла. З погляду гігієни, фізична культура – це «розвиток мускульної сили, тобто витривалості та спритності наших кінцівок і корпусу; вишуканість і тонкість різноманітних органів почуттів» [24, с. 4]. Засобом фізичної культури повинен бути «здоровий спорт» – такий «громадський цикл вправ», який був би доступним для всіх та сприяв би розвитку суспільно-корисних цінностей.

Особлива увага приділялася розгляду ролі фізичної культури у процесі виховання дітей. Т. Привалова використовувала терміни «фізкультура дітей», «фізична культура дитинства», які визначалися як система гігієнічно здорового виховання. Фізичне (гігієнічне) виховання потребує створення для дітей нормального середовища, здорового режиму, правильного харчування, гігієни тіла. Ці фактори є запорукою нормального розвитку, підвищують захищеність від хвороб, підсилюють протидію організму шкідливим впливам навколишнього середовища, тобто сприяють охороні здоров'я дітей [18, с. 2]. Загалом «фізкультура дитинства», на думку Т. Привалової, складається з трьох основних моментів: 1) організація здорового середовища і режиму дитячої установи; 2) виховання в дітей гігієнічних навичок у галузі особистої і суспільної гігієни, повідомлення їм необхідних гігієнічних знань для побудови нового побуту; 3) систематичні заняття фізичними вправами [19, с. 5].

Категорія «фізична культура дітей» визначалася гранично широко і включала інші загальні поняття та терміни. У ранньому дошкільному віці фізкультура дітей обмежується їх «фізичним вихованням», мета якого полягає лише в збереженні здоров'я дітей. У шкільному віці, коли діти вже мають соціальні і професійні обов'язки, фізичне виховання доповнюється «фізичною освітою», яка навчає дітей рухам. Фізична освіта повинна перебувати під лікарським наглядом, а її методи повинні відповідати віку дітей, їх запитам та інтересам [там само].

По-друге, особливість визначення загальних категорій теорії фізичного вихо-

вання полягала у їх зв'язку з концепцією «пролетаризації» цієї галузі. У якості важливого елемента «пролетаризації» розглядалася відмова від наявних форм фізичного розвитку, направлених на досягнення найвищих результатів, встановлення рекордів без урахування їх доцільного впливу на організм. Пропонувалося використовувати нові форми фізичного розвитку, які б навчали пролетарські маси економній витраті фізичної енергії, оскільки без достатнього тренування вона витрачається в процесі виробництва більше, ніж потрібно.

Навчанням економній витраті фізичної енергії пролетаризація фізичної культури не завершується. Необхідно здійснити класифікацію систем фізичного розвитку за виробничим принципом, оскільки в різних сферах виробництва задіяні певні групи м'язів, що призводить до розвитку однієї частини організму за рахунок іншої. Завдання фізичної культури полягає в усуненні недоліків і гармонізації фізичного розвитку засобами спеціальних тренувань [8, с. 4–5].

Д. Лапідус, характеризуючи поняття «фізична культура», доводив, що вона є засобом фізичного розвитку, а її структура та завдання повинні відповідати соціальній структурі суспільства. У містах фізкультура повинна бути підпорядкована запитам виробництва і доповнювати розвиток тіла робітника та службовця, спотвореного виробництвом. Для дітей і підлітків фізкультура повинна стати засобом зміцнення організму та попередження захворювань. На селі, де відсутня односторонність у розвитку тіла, фізкультура повинна сприяти розвитку колективізму. Фізична культура має на меті формування в робітників, селян, молоді якостей, які потрібні червоноармійцю [10, с. 2].

Д. Лапідус також використовує терміни «фізичне виховання», «фізичний розвиток», «фізичне тренування», наголошуючи, що вони позначають діяльність, яка сприяє нормальному росту і формуванню організму дітей і здійснюється в єдності з загальним трудовим вихованням і освітою, готує молодий організм до участі у виробничій праці, підвищує його кваліфікацію як робітника, регулює і виправляє негативні впливи виробництва. Засобом вирішення цих завдань є «пролетарська фізична культура» та «пролетарський спорт», які будуть націлені не на «чемпіонство», а на гармонійний розвиток людини [11, с. 2].

Як бачимо, автор робить акцент не лише на оздоровчій, соціальній, а й військовій значущості фізичної культури.

У першій половині 20-х рр. робляться деякі узагальнення стосовно змісту основних категорій теорії фізичного виховання. Зокрема, обґрунтовуються декілька груп завдань фізичної культури, а саме: а) гігієнічні (розвиток усіх органів тіла, сприяння обміну речовин, підвищення працездатності та опору шкідливим впливам); б) виховні (розвиток дисципліни, колективізму, виховання волі, характеру, почуття обов'язку); в) економічні (розвиток спритності і точності в рухах, виховання автоматичних рухів); г) естетичні (розвиток почуття ритму, пластичності рухів); д) коригувальні (боротьба зі шкідливими професійними впливами, шкідливими впливами школи) [22, с. 1].

Базові характеристики «фізичної культури» визначалися і більш стисло: «Удосконалення природи людини, її організму, підвищення її загальної життєдіяльності з метою підвищення її працездатності – ця сукупність інтересів людини і є фізична культура» [5, с. 1].

У центрі уваги дослідників, які вивчали проблеми школи, перебувала категорія «фізичне виховання», що розглядалася у тісному зв'язку з категорією «фізична культура». Підкреслювалося, що шкільна фізична культура повинна створювати новий процес навчання – процес «фізично виховуючий». Завдання вчителя, який організовує шкільну фізкультуру, полягає у формуванні в учнів гігієнічних навичок та проведенні фізичних вправ, а завдання шкільного санітарного лікаря – у здійсненні лікарсько-педагогічного контролю [26, с. 2].

Погляд на фізичне виховання в школі як на процес оздоровлення учнів сприймався далеко не всіма педагогічними працівниками. Фізичне виховання в очах багатьох педагогів виступало як стороння надбудова, нав'язана ззовні, яка заважає нормальній педагогічній роботі. Тому, вважала Т. Привалова, важливо, щоб педагоги та шкільні лікарі самі займалися фізкультурою. Тільки за цієї умови вони зможуть органічно увійти в роботу з фізичного виховання [20, с. 1–2].

В.А. Блях звертав увагу на особливості фізичного виховання у школах фабрично-заводського учнівства. На його думку, в школах цього типу повинне здійснюватися «природне фізичне виховання», яке включає низку дій: гігієнічних, естетичних, соціальних, технічних (утилітарних). Школи фабзавучу повинні стати осередками фізичного оздоровлення і укріплення всього робітничого класу, оскільки «лише здорова духом і тілом робітничая молодь... перейде до вільної, радісної виробничої праці в умовах соціального ладу» [2, с. 4–5].

По-третє, ще одна особливість терміноутворення виявлялася у спробі розкрити зміст категорії «фізична культура» в політичній та ідеологічній площині. Так, Д. Марченко вказував, що одним із напрямів класової боротьби є боротьба за новий побут, яка «виховує бійців за комунізм у період «мирного» перепочинку» [13, с. 3]. Фізична культура, відмовившись від буржуазного «спортсменства», повинна бути пов'язана з напруженою боротьбою трудящих за зміну умов власного побуту і стати масовим рухом за здоров'ям та силою для праці й боротьби.

Г. Лемберг піддав нищівній критиці гасло «В здоровому тілі – здоровий дух» і назвав його фальшивим, рабським і реакційним. На його думку, треба скинути цього «старого буржуазного ідола», оскільки він орієнтує молодь на те, щоб стати атлетами й рекордсменами. Фізично сильна людина автоматично не стає сильною духом. Навпаки, більшість людей із видатною фізичною силою були розумово відсталими, слабовольними, з нездоровими звичками нахилами. Молодь повинна займатися спортом не заради спорту і не заради оздоровлення свого духу, а для того, щоб «отримати свідомість і залізну готовність до революційної класової боротьби й перемоги» [12, с. 2].

По-четверте, наприкінці 20-х рр. ХХ ст. виявляється тенденція до мілітаризації фізичної культури та спорту, що зумовлювала спеціалізацію визначення основних понять та термінів. На другій науковій конференції з фізичної культури (1925 р.) розглядалася група питань стосовно організації фізкультури у зв'язку з завданнями оборони країни. Фізична культура трактувалася як засіб військової підготовки, направленої на формування витривалості, спритності, сміливості, наполегливості та інших якостей, які є важливими для воїна [9, с. 3]. Відомий учений того часу О. Буценко використовував термін «воєнізація фізкультури», під яким розумів формування практичних воєнних навичок (навички стрільби, захисту від стихійного лиха, катастроф тощо) [3, с. 1]. У спеціальній брошурі А. Седякіна «Фізична культура і оборона СРСР» вказувалося, що фізична культура як засіб гармонійного розвитку організму людини корисна для майбутнього воїна. Автор пропонує запровадити «спеціальні види фізичної культури», близькі до вимог бойового тренування [21, с. 11].

Слід зауважити, що публікації 20-х рр. не містили глибокого термінологічного аналізу, а дослідники в галузі фізичної культури та спорту усвідомлювали наявну терміно-

логічну невизначеність. У 1925 р. у журналі «Вісник фізичної культури» було опубліковано статтю Ж. Ебера, у якій характеризувалася термінологічна ситуація в галузі. Коли говорять про фізичне виховання, спорт, гімнастику, писав Ж. Ебер, виникає неясність думки, що призводить до суперечок, відсутнє точне визначення, яке б дозволило кожному ясно сприймати значення кожного використаного терміна [27, с. 7].

Першою спробою цілеспрямованого створення певної системи понять та термінів теорії фізичного виховання стала робота відомого спортивного журналіста, історика, теоретика, бібліографа спорту Г.А. Дюперрона (1877–1934) «Теорія фізичної культури» (1927), перший том якої повністю присвячений розкриттю основних понять (див.: Онищенко С.С. Г.А. Дюперрон про основні категорії теорії фізичного виховання. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2017. № 8 (313). С. 243–251). Ключовою категорією галузі вчений вважав «фізичну культуру», яку він визначав як сукупність усіх фізичних і психічних сил у нормально та сильно розвинутому організмі людини й удосконалення цих сил [7, с. 10–11].

Г.А. Дюперрон охарактеризував ще три базові категорії: «фізичне виховання», «фізична освіта», «фізичний розвиток», які в той час розглядалися як тотожні. Він їх розрізняв і визначав «фізичне виховання» як уміння отримання сили, швидкості, витривалості та інших тілесних якостей. «Фізична освіта», на думку Г.А. Дюперрона, є мистецтвом правильно й усвідомлено використовувати отримане фізичне виховання, самостійно вживати заходів щодо збереження здоров'я і отримання тілесних якостей, а також мистецтво доцільно витрачати ці якості; «фізичний розвиток» – результат фізичного виховання та фізичної освіти, комплекс наших досягнень в області фізичної культури [7, с. 15].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, у 20-х рр. ХХ ст. у вітчизняній теорії фізичного виховання сформувався тематичний ряд основних понять та термінів, до складу якого входили: «фізична культура», «фізичний розвиток», «фізична освіта», «фізичне виховання». Не існувало загальноприйнятих трактувань цих термінів, не розглядалися питання про їх співвідношення. Їх зміст визначався під впливом оздоровчої концепції фізичного виховання, направленої на охорону дитинства, тісним зв'язком педагогіки з медико-біологічними науками, педологією та рефлексологією. На процес термінотворення також впливали ідеї про необхідність «пролетаризації», «воєнізації» фізичної культури, політизація

та ідеологізація цієї галузі. Про невизначеність та різноманітність підстав для термінологічного аналізу свідчить використання низки другорядних термінів, які доповнювали й уточняли основні категорії теорії фізичного виховання: «нормальний атлет», «чемпіонство», «рекордоманія», «фізична культура дитинства», «гігієнічне виховання», «пролетарська фізична культура», «природне фізичне виховання», «воєнізація фізкультури», «спеціальні види фізичної культури». Загалом процес термінотворення мав стихійний характер. Першу спробу цілеспрямованого наукового обґрунтування понятійно-термінологічної системи теорії фізичного виховання зробив Г.А. Дюперрон, який не лише дав чітке визначення основних понять та термінів, а й представив їх ієрархію.

Подальшого наукового вивчення потребує процес формування понять та термінів, що стосуються засобів, форм та методів фізичного виховання в 20-х рр. ХХ ст. та в інші історичні періоди.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Блях В. Врачебный надзор за физическим развитием молодежи. *Вестник физической культуры*. 1922. № 1. С. 3–4.
2. Блях В.А. Постановка физкультуры в школах фабрично-заводской. *Вестник физической культуры*. 1924. № 14–15. С. 4–5.
3. Буценко А. Военизация физкультуры. *Вестник физической культуры*. 1928. № 2. С. 1–2.
4. Ваховський Л.Ц. Методологічні трансформації у вітчизняній педагогічній науці (20-ті рр. ХХ ст.). *Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika*. 2017. Т. XXVI. S. 237–251.
5. Губченко И. О единой системе Советской Физической Культуры. *Вестник физической культуры*. 1924. № 8. С. 1.
6. Декларация Нарком освіти У.С.Р.Р. про соціальне виховання дітей. *Вісник Народного комісаріату освіти У.С.Р.Р.* 1920. № 1. С. 9–11.
7. Дюперрон Г.А. *Теория физической культуры*. Л.: Издательство «Время», 1927. 210 с.
8. Жагелев. На пути в деле физразвития и оздоровления пролетариата. *Вестник физической культуры*. 1922. № 3. С. 4–6.
9. Зинмунд А. Вторая научная конференция по физкультуре. *Вестник физической культуры*. 1928. № 1. С. 3–5.
10. Лapidус Д. Как строится физическое оздоровление трудящихся УССР. *Вестник физической культуры*. 1923. № 12. С. 2.
11. Лapidус Д. Пролетарская культура и пролетарский спорт. *Вестник физической культуры*. 1924. № 1. С. 2.
12. Лемберг Г. Свергайте старых идолов. *Вестник физической культуры*. 1924. № 17–18. С. 2.
13. Марченко Д. Новый быт и физкультура. *Вестник физической культуры*. 1924. № 16. С. 3–4.

14. Сухомлинська О.В. Нариси історії українського шкільництва. 1905–1933: навч. посіб. К.: Заповіт, 1996. 304 с.
15. Нормальный атлет. Вестник физической культуры. 1922. № 1. С. 5.
16. Півень О.П. Розвиток фізичного виховання молоді в Україні (1917–1930 рр.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Х., 2004. 19 с.
17. Попов О.І. Декларація Наркомосвіти УСРР про соціальне виховання дітей. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX–XX ст.): Хрестоматія / упор. Л.Д. Березівська та ін. К.: Наук. світ, 2003. С. 237–240.
18. Привалова Т. Роль физкультуры в деле охраны здоровья детей. Вестник физической культуры. 1924. № 2. С. 2.
19. Привалова Т. Физкультура в школах соцвоста. Вестник физической культуры. 1925. № 8–9. С. 4–6.
20. Привалова Т. Физкультура как обязательный предмет в школе соцвоста. Вестник физической культуры. 1925. № 1. С. 1–2.
21. Седякін А. Фізична культура і оборона СРСР. Х.: Вид-во «Фізкультура», 1931. 20 с.
22. Современные задачи физической культуры. Вестник физической культуры. 1924. № 3. С. 1.
23. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. К.: А.П.Н., 2003. 68 с.
24. Тарасенко М. Физическая культура и здоровье. Вестник физической культуры. 1922. № 2. С. 4–6.
25. Тимошенко Ю.О. Історичні умови та специфіка розвитку спорту й фізичного виховання в радянській Україні в 20–40-ві рр. XX ст. К.: ТОВ НВП Інтерсервіс, 2014. 446 с.
26. Хохлачев. Физическое воспитание в трудшколах. Вестник физической культуры. 1924. № 5–6. С. 2.
27. Эбер Ж. Современное определение слова спорт. Вестник физической культуры. 1925. № 1. С. 7.

УДК 376

РЕТРОСПЕКТИВА РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ В АНГЛІЇ

Полупанова Я.М., аспірант

Інститут спеціальної педагогіки
Національної академії педагогічних наук України

У статті розкриваються окремі аспекти становлення спеціальної освіти в Англії. Розглянуто особливості розвитку системи спеціальної освіти в Англії на різних історичних етапах, її законодавче забезпечення, сучасний стан освіти дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: спеціальна освіта, Англія, діти з особливими освітніми потребами, історичні етапи, сучасний стан спеціальної освіти.

В статье раскрываются отдельные аспекты становления специального образования в Англии. Рассмотрены особенности развития специального образования в Англии на разных исторических этапах, его законодательное обеспечение, современное состояние образования детей с особыми образовательными потребностями.

Ключевые слова: специальное образование, Англия, дети с особыми образовательными потребностями, исторические этапы, современное состояние специального образования.

Polupanova Ya.M. RETROSPECTIVE OF THE DEVELOPMENT OF SPECIAL EDUCATION IN ENGLAND

The article reveals some aspects of the formation of special education in England. The peculiarities of the development of the system of special education in England at various historical stages, its legislative support are revealed and the current state of education of children with special educational needs.

Key words: special education, England, children with special educational needs, historical stages, modern state of special education.

Постановка проблеми. Сучасний стан вітчизняної системи освіти осіб з особливими потребами характеризується як поступально-еволюційний, а водночас такий, що потребує суттєвої модернізації, зокрема, утвердження парадигми її розвитку на ґрунті синтезу науково-педагогічних знань, сучасних психолого-педагогічних концепцій та історичного досвіду (як вітчизняного,

так і зарубіжного). Вивчення цього досвіду дасть змогу виокремити сукупність соціально-історичних та педагогічних детермінант, що сприятиме розбудові української освіти дітей з особливими потребами та розробленню нових підходів щодо її оптимізації.

Прикладом високо розвинутої системи спеціальної освіти є освітня система Англії, що пройшла тривалий шлях становлення.